

Ob 65. obletnici zadnjih dachauskih procesov (1. del)

Prof. Ljubo Bavcon kot varuh izbrisa spomina na morilce taboriščnikov iz Dachaua

PROF. DR. RUDI KOCJANČIČ foto: PRIMOŽ LAVRE, ARHIV REPORTERJA

V preteklem letu je minilo 65 let, odkar je povojna komunistična oblast na zločinskih dachauskih procesih obsodila 26 nekdanjih zapornikov v Dachauu in Buchenwaldu, v udbovskem žargonu, predvsem kot »gestapovske agente«. Od tega deset na smrt, druge na visoke zaporne kazni, trije so zaradi mučenja naredili samomor. Letos se izteka 65 let od treh zadnjih procesov s šestimi obsojenimi; med vsemi obsojenci je bilo 16 komunistov, med njimi tudi trije španski borci.

dr. Rudi Kocjančič, zaslužni profesor ustavnega prava

Na žalost v naši politični in strokovni javnosti o teh procesih še vedno prevladuje mnenje prof. Ljuba Bavcona. Bavcon ni razkril geneze povojnega »komunističnega totalitarnega sistema«, kot ga označujeta taboriščnik Boris Pahor in partizan prof. France Bučar, tudi aktivist OF Janez Stanovnik, kot temeljnega izvora dachauskih procesov, v katerem je zamolčal politično skonstruirane sodne rehabilitacije obsojencev, v katerem tudi ni politično, pravno in moralno obsodil partijskih režiserjev, organizatorjev in izvajalcev teh procesov. (*Dachauski procesi*, Ljubljana, Komunist, 1990, str. 125–162) Bavcon je na podlagi svoje razlage dachauskih procesov tudi zasnoval in izoblikoval doktrino o zločinih brez zločincev. Ob Bavconovem videanju dachauskih procesov ne morem mimo sporočila Dragana Petrovca, ki je leta 2013 v uvodni besedi k Bavconovi knjigi *Izzivi in odzivi* zapisal, da »nas profesor Bavcon vodi že desetletja po tuji in tudi domači zgodovini, ki bi morala biti obvezna pot vsaj družboslovcem, škodila pa ne bi nikomur«. (Ljubo Bavcon, *Izzivi in odzivi*, drugi zvezek, Ljubljana, Uradni list, 2013, str. V)

Bavconova pot po »tuji in tudi domači zgodovini« je, v jeziku Lenina, ravna kot Nevski prospekt. Med hojo po njegovi poti bom navedel le tista dejstva in okoliščine, ki so posebej pomembni za razvojno, primerjalno in sistemsko obravnavo ter presojo njegove sklepne študije o dachauskih procesih. Preden preidem k neposredni obravnavi Bavconove študije kot tudi drugih njegovih del, bom predstavil njegov agitpropovski, lustracijski in partijski rodovnik.

Bavcon je vstopil v javnost po poklicnem delovanju kot funkcionar Ljudske mladine z imenovanjem za urednika notranje rubrike v Slovenskem poročevalcu v letu 1951, v katerem je politbiro partije na več sejah zahteval okrepitev vloge agitpropa in zaostritev partijskega nadzora nad tiskom ter odstranitev politično vprašljivih kadrov iz tiska. V dramatičnem letu 1952, v katerem so »neznanci« zažgali škofa Antona Vovka v Novem mestu in v katerem je Edvard Kardelj iz javnosti pregnal Edvarda Kocbeka kot »ničlo«, Boris Kraigher pa ugotovil, da »je stanje v našem novinarskem kadru eden od najnevarnejših pojavov«, je Bavcon v Slovenskem poročevalcu objavil svoj razvpiti uvodnik v agitpropovskem jeziku *Razkrinkana peta kolona*, v katerem je obsodil »protiljudski del duhovščine«. (Ljubo Bavcon, *Razkrinkana peta kolona*, Slovenski poročevalec, 31. maj 1952) Agitprop CK ZKS ga je za njegovo predanost partiji in Fronti nagradil tako, da ga je konec leta, v času obsodbe »narodnih izdajalcev« Jakoba Šolarja, zapornika v Dachauu in krščanskega socialista, na deset let, ter

Da bi ilegaliziral in relativiziral politično odgovornost partijske hierarhije za vzpostavitev povojnega totalitarnega sistema, ga Bavcon označuje kot stalinistični sistem, dachauske procese pa kot stalinistične procese.

Janeza Fabjana, njegovega somišljenika, na šest let zopora, imenoval za člana uredništva Naših razgledov. Revija je v začetku leta 1952 ustanovil Politbiro CK KPS za zagotovitev širšega vpliva partijske inteligence v javnosti. Poleg Bavcona so bili člani uredništva še Bojan Štih, nekdanji oficir Vosa in OZNE, Janko Pleterski, po vojni oznovski zasliševalec na ljubljanskem sodišču, Uroš Kraigher, brat Borisa Kraigherja, osrednjega režiserja dachauskih procesov, in Vlado Vodopivec, javni tožilec v času dachauskih procesov.

Ob Bavconovem imenovanju v uredništvo ne morem mimo njegove trditve, ki jo še posebej ponavlja v zadnjih letih, po kateri naj bi se vrnil iz internacije 20. julija 1945, medtem ko je iz *Biografij in bibliografij* Univerze v Ljubljani iz leta 1957 razvidno, da se je vrnil iz internacije že junija 1945. To slabi verodostojnost njegove razlage, da ni sodeloval v juniju pri odbiranju domobrancev v Šentvidu za njihov odvoz na morišča. (*Biografije in bibliografije univerzitetnih učiteljev in sodelavcev*, Ljubljana, 1957, str. 137–138) Tedanja idejna in politična usmeritev Naših razgledov je še posebej razvidna iz dejstva, da je Vlado Vodopivec, ki ga je Politbiro CK KPS imenoval za urednika tega časopisa, sredi leta 1953 podprl politično zrežirane pozive, da uredništvo tednika Petkova panorama z do 80.000 bralci spremeni svojo kritično usmeritev do tedanje oblasti – ali da preneha izhajati. (Vlado Vodopivec, *Naši razgledi*, II, št. 16, 15. 8. 1953 str. 7–8) Partijski pregon urednikov Tedenske tribune in Pavlihe ter revije Nova obzorja v času ustanovitve Naših razgledov,

Ljubo Bavcon je na podlagi svoje razlage dachauskih procesov tudi zasnoval in izoblikoval doktrino o zločinih brez zločincev.

tuta, vodja vodilnega kadra Cankarjevega doma ter direktor in lastnik uspešnega obrtnega podjetja. (Pogovor z Igorjem Torkarjem, Nova revija, 1997, št. 182, str. 79)

Bavcon je tudi molčal ob partijskem pregonu štirih profesorjev v letu 1975 na FSPN in ob odstranitvi prof. Franceta Bučarja leta 1978 s Pravne fakultete, ki jo je sam označil kot *damnatio memoriae*. Bavcon je zelo kritičen tudi do znanega inštituta Berufsverbot v Nemčiji, ki ga je tamkajšnja oblast uvedla kot eno od oblik varstva ustavnih pravic pred različnimi ekstremističnimi skupinami, hkrati pa, kot eden od njegovih avtorjev in varuhov, prikriva nekdanji Berufsverbot v Sloveniji kot eno od političnih oblik omejitve človekovih pravic, ki ga je še zlasti dramatično doživel in predstavil prof. Marko Kos. (Ljubo Bavcon, *Izzivi in odzivi, Drugi zvezek*, Ljubljana, 2013, str. 35; Marko Kos, *Berufsverbot (ali izključitev) profesorja s Fakultete za strojništvo*, Univerza v Ljubljani, Objave, 2000, št. 6, str. 68–69) Ustavno sodišče je v svoji obsejni obrazložitvi, v kateri se je opredelilo do uporabe družbenopolitične primernosti kot kriteriju pri kadrovanju v oblastnih skupnostih in v samoupravnih organizacijah, med drugim v visokem šolstvu, zapisalo: »Instit ut družbenopolitične primernosti je bil v prejšnjem totalitarnem sistemu ključen in nepogrešljiv instrument represije za ohranjanje monopolne politične partije.« (Odlus IV, 54)

Ljubo Bavcon je bil tudi eden od članov uredniškega odbora Naših razgledov, ki je, po dogovoru s partijskimi oligarhi, 9. maja 1975 uslužno ponatisnil politično zlorabljeni Kocbekov intervju *Pričevalec našega časa*. Uredniški odbor je kot uvod k intervjuju namreč pripisal besedilo *Gre za resnico*, v katerem je povzel Ribičičeve in Šetinčeve napade, v jeziku in stilu povojnih javnih tožilcev, na Kocbeka zaradi njegovih stališč o *Dolomitski*

izjavi in povojnih pomorih. Pod intervjujem pa je zoper Kocbeka objavil ovađuško pismo Toneta Fajfarja pod naslovom *Namesto epiloga*. Bavcon še danes molči o tem, da je uredniški odbor objavil intervju brez vednosti in privolitve Kocbeka, nekdanjega člana IO OF, da je Janez Zemljarič, šef Udbe, zasliševal in ustrahoval Kocbeka, da je tedanja partijska oblast prepovedala Borisu Pahorju, nekdanjemu taboriščniku in Kocbekovemu sodelavcu, vstop v Jugoslavijo, da je zaprla Franca Miklavčiča in Viktorja Blažiča, nekdanja partizana, kot Kocbekova podpornika. Prof. Tine Hribar je med nekdanjimi nalogodajalci povojnih umorov, o katerih Bavcon molči, kot zločinca prepoznal tudi Edvarda Kardelja in Borisa Kidriča. (Prim.: Ljubo Bavcon, *Ali je geslo o spravi mišljeno zares ali samo prikriva prave cilje nekaterih njihovih uporabnikov?*, *Izzivi in odzivi, Drugi zvezek*, Ljubljana, Uradni list, 2013, str. 271–272; Tine Hribar, *Ena je groza*, Ljubljana, Študentska založba, 2010, str. 249)

Bavcon je tudi v učbeniku *Kazensko pravo*, ki ga je izdal leta 1978 v soavtorstvu s prof. Alenko Šelih, kot tudi v študiji *Kazensko-pravno varstvo države v Sovjetski zvezi*, ki jo je objavil dve leti pred padcem berlinskega zidu, zatajil Leninovo očetovstvo totalitarnega boljševiskega sistema in Stalinovo očetovstvo, v jeziku Zgodovine VKP(b), komunistično-boljševiškega sistema ter njuno očetovstvo slušateljv na Komunistični univerzi za narodne manjšine na zahodu in na Akademiji Dzeržinskega v Moskvi, med njimi Edvarda Kardelja, Matije Mačka in Zdenke Kidrič. Ti so se usposabljali, v jeziku Stalina, na »naši plačni listi« za izvedbo boljševiske revolucije in prevzem oblasti v Sloveniji. (Prim.: Ljubo Bavcon, Alenka Šelih, *Kazensko pravo*, 1978, str. 55–57; Ljubo Bavcon in drugi, *Kazensko-pravno varstvo državne in družbene ureditve*, Globus/Zagreb, 1987, str. 43–44)

kot tudi ukinitvev številnih šolskih glasil, revije Beseda (1957) in Revije 57 (1958), bom predstavil ob drugi priložnosti. (Aleš Gabrič, *Socialistična kulturna revolucija: 1953–1962*, CZ, Ljubljana, 1995, str. 58–86)

Partijska oblast je v letu 1952 odstranila tudi več profesorjev z ljubljanske pravne fakultete, med njimi prof. Leonida Pitamica, ustvarjalca znamenitega dela *Država* (1927), in Albina Ogrisa, avtorja monografije *Politične stranke* (1925), ki ju je Bavcon v svojih razpravah o predvojni politični in pravni zgodovini izbrisal iz akademskega spomina. Nosi lca partijske inkvizicije na Univerzi sta bila Boris Kraigher in Vladimir Krivic, javni tožilec LRS v času tedanjih procesov in tožilec na glavnem procesu. (Darinka Drnovšek, *Zapisniki CK KPS/ZKS 1945–1954*, Ljubljana 2000, str. 281–305; Roman Ferjančič, Lovro Šturm, *Brezpravje*, Nova revija, 1998, str. 131–143) V tretjem valu izključevanja učiteljev in sodelavcev z Univerze, v letu 1958, po prvem valu v letu 1945 in drugem v letu 1952, ki je še posebno sporočil en po dramatični odstranitvi prof. Antona Slodnjaka, je kot tožilec v postopkih izključevanja učiteljev sodeloval, kot izredno prizadeto pripoveduje prof. Veljko Rus, tudi prof. Peter Kobe, povojni javni tožilec, ki je bil pozneje, tako kot Bavcon, tudi član raziskovalne skupine za pripravo analize o dachauskih procesih. (Več: *Politični pritiski in izključevanja učiteljev in sodelavcev z Univerze v Ljubljani*, Objave, 2000, št. 6)

Že v letu 1973 je tudi Bavcon zavihal rokave in se pridružil partijskim varuhom »družbeno-politične primernosti« v visokem šolstvu. Konec septembra 1972, mesec dni pred odstranitvijo Staneta Kavčiča, je namreč Stane Dolanc, generalni sekretar ZKJ, zapovedal, da »moramo očistiti in reorganizirati pravosodje in šolstvo, da bosta spet dobila razredni značaj in postala orodje delavskega razreda«. (Borba, 21. septembra 1972) Na podlagi Dolancovega inštruktivnega govora je posebna partijska delovna skupina, v kateri je bil tudi Bavcon, pripravila *Teze o idejnopolitičnih vprašanjih v visokem šolstvu*, v katerih je zahtevala, da se v postopku »stroge izbire« visokošolskih učiteljev upošteva tudi »napredno družbeno angažiranost v stroki oziroma socialistično idejnopolitično aktivnost«, kar so morali »visokošolski zavodi« upoštevati pri odločanju o izbiri svojih učiteljev. (*Idejnopolitična vprašanja visokega šolstva*, Komunist, 6. aprila 1973) Igor Torkar, eden od obsojencev na dachauskih procesih in avtor slovitnega dela *Umiranje na obroke*, se je pozneje takole opredelil do sestave in vloge omenjene partijske skupine: »Od teh bivših kulturno-znanstvenih 'politikomisarjev' naj navedem le poklice štirih, ki so danes še vplivni: univerzitetni strokovnjak za kazensko pravo, fizik, bivši vodja Štefanovega inšti-

Šele Matjaž Ambrož je Bavconovo eshatološko vizijo »leninskega obdobja« in označilo kot nekakšnega »odklona« od boljševiškega sistema tako »posodobilo«, da je med totalitarne sisteme v preteklem stoletju uvrstil boljševiško-stalinistični sistem v Sovjetski zvezi, nacionalsocialistični sistem v Nemčiji in fašistični sistem v Italiji. (Matjaž Ambrož, *Totalitarni odklon v kriminalitetni politiki*, v: Ljubo Bavcon in drugi, *Kazensko pravo, šesta izdaja*, Ljubljana, 2013, str. 82–83). Žal ni opustil Bavconove agitpropovske razlage Zakona o zaščiti države iz leta 1921, ki naj bi dokazoval obstoj avtoritarno-totalitarne narave tedanje Jugoslavije, čeprav je njena skupščina sprejela ta zakon šele po terorističnih napadih aktivistov KPJ na nosilce najvišjih državnih funkcij, med njimi na kra-

ilegalizacija politične, pravne in moralne odgovornosti partijskih režiserjev, organizatorjev in izvajalcev dachauskih procesov, in, tretjič, potvorjena predstavitev skonstruiranih rehabilitacij obsojencev na teh procesih.

Temeljno izhodišče za zgodovinsko, razvojno in sistemsko analizo Bavconove študije je njegova trditev, da jugoslovansko politično vodstvo po vojni in po sprejemu ustave, 30. januarja 1946, ter po opredelitvi za socialistično izgradnjo ni imelo »nobenege drugega vzorca – za uresničitev svojih ciljev – kot sovjetski, stalinistični model državne in družbene ureditve, ki je slonel na ideji o diktaturi proletariata ter na ideološkem in političnem monopolu partije, ki je bila obojnem oblast in država«. (str. 132) Tudi Dušan

prebral, da je KPJ že v *Vukovarskem programu* (1920) opredelila kot svoja temeljna strateška cilja »vzpostavitev sovjetske republike v skladu z izkušnjami ruske revolucije« (1. tč.) in »odpravo parlamentarizma po vzpostavitvi politične oblasti proletariata« (3. tč.), medtem ko se je po pristopu h Kominterni (1920), na podlagi »21 pogojev za sprejem«, tudi zavezala, da bo »delovala po načelu demokratičnega centralizma« (12. tč.), da bo »kot članica Kominterne podprla vsako sovjetsko republiko v njenem boju proti kontrarevolucionarnim silam« (14. tč.), da bo »delovala v skladu s sklepi kongresa in izvršnega komiteja Kominterne« (16. tč.). (*Odluke II. kongresa KPJ*, Zagreb, 1920, str. 3–12; Avgust Lešnik, *Razcep v mednarodnem delavskem gibanju (1914–1923)*, Koper/Capodistria, 1994, str. 230–239) Kardelj je na peti državni konferenci KPJ, leta 1940, tudi izjavil, v času veljavnosti sporazuma Ribbentrop-Molotov, »da bomo komunisti branili domovino le, če bo to v interesu revolucije in Sovjetske zveze«. (*Peta zemaljska konferenca: 19.–23. oktober 1940*, Beograd 1980, str. 204–205)

Ne morem mimo Bavconove trditve, po kateri naj bi se vrnil iz internacije 20. julija 1945, medtem ko je iz Biografij in bibliografij Univerze v Ljubljani iz leta 1957 razvidno, da se je vrnil iz internacije že junija 1945. To slabi verodostojnost njegove razlage, da ni sodeloval v juniju pri odbiranju domobrancev v Šentvidu za njihov odvoz na morišča.

Ija Aleksandra Karadorđevića, predsednika vlade Nikolo Pašića ter notranjega ministra Milorada Draškovića, in čeprav je bil temeljni cilj KPJ, »da vzpostavi sovjetsko republiko v skladu z izkušnjami ruske revolucije«. (1. tč. Vukovarskega programa iz leta 1920)

Bavcon je prav tako zamočlal, da vidovdanska ustava po ureditvi človekovih pravic in svoboščin v bistvu ni zaostajala za drugimi tedanjimi demokratičnimi državami in da je, kljub vsem omejitvam, zagotavljala tudi določeno stopnjo parlamentarne demokracije, medtem ko se je KPJ navduševala za vzpostavitev sovjetske republike, ki je temeljila na leninski ustavi iz leta 1918, ki je povsem odpravila še tiste človekove pravice in svoboščine ter tisto stopnjo predstavnike demokracije, ki je obstajala pred oktobrsko revolucijo. (Prim.: Rosa Luxemburg, *K ruski revoluciji, Izbrani spisi*, CZ, Ljubljana, 1977, str. 773–774)

Tako kot so povojni partijski in udbovski nalogodajalci zmontirali dachauske in druge politične procese po načelu »Kadija tuži, kadija sudi!«, tako so tudi, skupaj s svojimi političnimi potomci, v raziskovalno skupino imenovali prof. Bavcona, prof. Kobeta in prof. Nečaka po njihovi partijski lojalnosti, kot tudi, kot njihova svetovalca, Francko Strmole Hlastec, partijsko poverjenico, in Rika Kolenca, nekdanjega kapetana Udbe, ki so s svojimi študijami, predvsem s potvorenim prikazom obnove postopkov, potvorili tudi resnico o dachauskih procesih in onečastili njihove žrtve.

Bistvene značilnosti njihovih študij so: prvič, dememorizacija geneze in značaja komunističnega totalitarne sistema, drugič,

Nečak, ki je v svoji historicistični študiji predstavil čas in prostor dachauskih procesov, je pritrdil Bavconu, da je bila tedanja opredelitev KPJ do SZ »edino logična pot«. (str. 70, 76). Če bi si dovolil parafrazirati Bavconovo trditev, ob Nečakovi asistenci, bi rekel, da tudi Ivan Maček Matija ni imel »nobenege drugega vzorca« za usposabljanje pripadnikov Udbe, med njimi Dušana Bravničarja, Mitje Ribičiča, Žana Moreta in Vlada Kadunca, kot da jih pošlje na šolanje na Akademijo Dzeržinskega, kot predvojni absolvent na njej, na kateri so jim predavatelji konspirativno razkrili Stalinovo diagnozo, da so vsi preživeli zaporniki v nacističnih taboriščih gestapovski agenti in jih metodološko usposobili tudi za kazenske pregone zoper preživele zapornike iz Slovenije v Dachau. (Andrej Bohinc, *Pismo Francetu Popitu - Joklu*, predsedniku CK ZKS, v: Boro Krivokapić, procesi, Prosveta, Beograd 1986, str. 128; Zdenko Zavadlav, *Partizani, obveščevalci, jetniki*, Založba Horvat, Ljubljana 1996, str. 231–235; Ivan Kreft, *Spori in spopadi*, DZS, Lipa Koper, 1984, str. 187)

Pričakoval bi, da je Bavcon že v času študija v Beogradu, v letih 1949–1951, ugotovil, da je, do 5. kongresa KPJ 30. julija 1948, opravljal funkcijo »jugoslovanskega političnega vodstva« Politbiro KPJ, ki ga je izvolila peta državna konferenca KPJ, 19. oktobra 1940 v Zagrebu, v režiji tovariša Valterja, pooblaščenca Kominterne, tako da se je jugoslovansko partijsko vodstvo še pred vojno v Moskvi usposabljal za uporabo »komunistično-boljševiškega modela« za prevzem oblasti. (Pero Simić, *Tito, Skrivnost stoletja*, Orbis, Ljubljana 2009, str. 157–158) Lahko bi tudi v skojevskih in v partijskih priročnikih

Ključno zgodovinsko dejstvo, brez katerega ni mogoče prepričljivo razložiti dachauskih procesov, Bavcon pa ga v svoji bibliografiji paranoično prikriva, je to, da so predvojni moskovski diplomanti in kolaboranti, s »katekizmom« Zgodovina VKP(b) v mislih in rokah, v času okupacije in vojne zlorabili OF in partizanski odpor, med njimi tudi večino komunistov, kot tudi veliko večino drugih Slovencev, za vzpostavitev povojnega, kot ga označujejo tudi Boris Pahor, France Bučar in Janez Stanovnik, komunističnega totalitarne sistema. Da bi ilegaliziral in relativiziral politično odgovornost partijske hierarhije za vzpostavitev povojnega totalitarne sistema, ga Bavcon označuje kot stalinistični sistem, dachauske procese pa kot stalinistične procese. Pri obravnavi izvora in razvoja povojnega političnega sistema je sicer treba razlikovati med partijsko oligarhijo in članstvom v komunistični partiji, kar je še posebej tragično razvidno iz dejstva, da so moskovski partijski funkcionarji prikrili komunistom v domovini, da je v Sovjetski zvezi »megla vzela« okrog 800 komunistov iz Jugoslavije, medtem ko so lahko komunisti v Jugoslaviji, med njimi tudi metalci bomb na nosilce državnih funkcij, v zaporih preučevali in prevajali Marxa, Engelsa, Lenina in Stalina. (Vladimir Dedijer, *Novi prilozi za biografiju J. B. Tita*, Rijeka, 1981, str. 319) Tudi v strokovni javnosti je manj znano, da je Aleš Bebler v Parizu, na poti iz Moskve v Španijo (1937), z obžalovanjem potožil Kardelju: prvič, da je Stalin izvedel kolektivizacijo, kot da so vsi kmetje sovražniki socializma; drugič, da ljudje ne verjamejo procesom zoper opozicijo; tretjič, da je Stalin v umetnosti reakcionar; četrtič, da je Velikorus, petič, »kar se mi je zdelo najhujše, da je Stalinova ocena

Na politično montiranih Dachauskih sodnih procesih v Sloveniji (1947–1949) je bil na smrtno kazen z ustrelitvijo obsojen tudi inženir kemije Milan Stepišnik. Pred drugo svetovno vojno je bil uspešen atlet, ki je med drugim na Poletnih olimpijskih igrah 1936 v Berlinu zastopal Kraljevino Jugoslavijo. Med 2. svetovno vojno je bil zaprt v Dachau.

Hitlerja, ki je KP Nemčije pod Thälmannom pripeljala do zaveznitva z nacisti proti socialdemokratom in celo do 'rdečega' plebiscita, rdečega po rdečih zastavah komunistov in nacistov, ki so skupaj vrgli socialdemokratsko Severingovo vlado na Pruskem in pripeljali na oblast Göringa».

Vendar se Kardelj ni odzval na to, kar mu je Bebler »stresel iz srca«. (Aleš Bebler, *Čez dm in stm, Spomini*, Založba Lipa, Koper 1981, str. 23–24) Ivan Maček je ob svoji osemdesetletnici tudi izjavil, da bi izgubili polovico komunistov, če bi jim razkrili resnico o Sovjetski zvezi. (Ivan Maček, *Sobotna priloga Dela*, 27. maja 1988) Ivan Kreft, predvojni komunist in po vojni tudi publicist, je zapisal, »da je v Stalinovih čistkah padlo tudi veliko slovenskih komunistov«. (Ivan Kreft, *Spori in spopadi*, Obzorja Maribor, 1983, str. 446–447) Po drugi strani je delegacija Društva prijateljev Sovjetske zveze na predlog Kidriča, 21. decembra 1940, na Stalinov rojstni dan, obiskala sovjetskega veleposlanika v Beogradu in mu izročila posebno skrinjico s podpisom na pristopu k Društvu in posebno darilno listino s prošnjo, da ju s pozdravi izroči Stalinu. (Josip Vidmar, *Obrazi*, DZS, Ljubljana 1979, str. 365–366)

Strategija in taktika predvojnih partijskih uradnikov v moskovskem hotelu Lux v času okupacije do krščanskih socialistov in levih sokolov ter drugih skupin znotraj OF, v Kidričevem jeziku Stalinu, do »tako imenovanih zaveznikov«, sta strateško in strukturno razvidni predvsem iz Kardeljevega triumfalnega poročila, ki ga je poslal, kot pooblaščenec CK KPJ za Slovenijo, Titu pred podpisom *Dolomitske izjave*: »Vojska je popolnoma v naših rokah, tudi vsi politični komisarji, njihovi namestniki, komandanti in večina komandirjev so člani partije, agitacija in propaganda gre izključno prek nas; vsa tehnika je naša, partijska; nič ne more iziti, ne da bi se mi strinjali; Center obveščevalne in varno-

stne službe (VOS) je pri CK KPS«. (Vladimir Dedijer, *Novi prilozi za biografijo J. B. Tita*, 2, Rijeka, 1981, str. 119–1194) V poročilu je, in to v času okupacije, svoj prevarantski in hudodelski odnos do OF takole opredelil: »Kar zadeva prihodnost OF, nimamo nobenega strahu. Danes (pravzaprav je tako že od samega začetka), se ne bi nič spremenilo, če bi krščanski in Sokoli izstopili iz IO OF, le v nekaterih primerih bi nam otežili borbo.« Kardeljev miselni in ideološki odnos do nasilja, posredno tudi do dachauskih procesov, je še zlasti razviden iz njegovega pisma Titu, 2. avgusta 1941, v katerem je zapisal: »V vojni se ne smemo bati uničevanja celih vasi. Teror bo brezpogojno dovedel do oborožene akcije.« (Vladimir Dedijer, prav tam, str. 1203)

Do kod sta šegali Kardeljeva in Kidričeva ideološka halucinacija, je razvidno predvsem iz Kidričeve zaključne razprave, na partijski konferenci leta 1942 na Cinku, o »sovjetiziranju sveta« (DLRS, dok. 208, str. 26–263), v poetični obliki »Slovenija junaška, sovjetska bodeš ti!«, in iz naslednje izjave Kardelja, demiurga Ustave FLRJ iz leta 1946, ki je bila v bistvu kopija stalinske usta-

Bavcon je relativiziral odgovornost partijskih nalogodajalcev in izvrševalcev njihovih odločitev tudi tako, da ni kazensko-pravno kvalificiral njihovih kaznivih odločitev in dejanj.

ve iz leta 1936, sovjetskemu veleposlaniku v Beogradu neposredno po vojni: »Želimo si, da bi nas Sovjetska zveza štela za predstavnike ene od bodočih sovjetskih republik in da bi na KPJ gledali kot na del VKP(b)«. (Pero Simić, *Tito, Skrivnost stoletja*, Ljubljana, 2009, str. 230) Na podlagi Kidričeve razprave o »sovjetiziranju sveta« in Kardeljeve izjave sovjetskemu veleposlaniku lahko samo pritrdimo prof. Francetu Bučarju, ki je zapisal, »da borba zoper okupatorja in za osvoboditev Slovenije nista bila primarna cilja komunističnega vodstva, ampak le sredstvi v okviru širšega projekta sovjetizacije Evrope.« (France Bučar, *Rojstvo države*, Radovljica, Didakta, 2007, str. 98–99)

Bavcon tudi ni niti z enim stavkom obsodil partijskih in udbovskih nalogodajalcev ter izvrševalcev njihovih odločitev, ki so bili po opravljanju ustreznih političnih in represivnih funkcij, če že ne individualno, vsekakor pa kolektivno odgovorni za politično montažo dachauskih procesov. Napisal je le, da se »človeške, moralne in politične odgovornosti za procese ne more znebiti nihče niti s sklicevanjem na takšne ali drugačne okoliščine«. (štr. 132) Pri tem je zamolčal tudi Kardeljeve ugotovitve, po katerih so bili za dachauske procese odgovorni politbiro in UDBA in centralni komite. (str. 507, 513) Stane Kavčič je med monterji procesov prepoznal Borisa Kraigherja, Edvarda Kardelja in Miho Marinka. (Stane Kavčič, *Dnevnik in*

spomini, Ljubljana, 1988, str. 512) Kot je zapisal Vladimir Krivic, je Edvard Kardelj »tudi v Ljubljani zasledoval potek obravnave«. (Vladimir Krivic, *Mladina*, 24. maj 1984) Milan Apih, visoki funkcionar Udbe, in Anton Debevec, major Udbe, sta kot scenariste navedla Mitjo Ribičiča, Žana Moreta in Nika Šiliha. (Milan Apih, *Spomini in ocene*, Nova revija, 1989, št. 81/82, str. 292–293; prim.: Ljubo Bavcon, str. 135, op. 39) Očitno je, da je bila za Bavcona pomembnejša njegova politična lojalnost do partijskih in udbovskih režiserjev in organizatorjev dachauskih procesov kot njihova odgovornost zanje.

Še posebno sem zgrožen, ker je Nečak dachauske procese, ki so vključevali udbovske torture v preiskavah, za posledicami katerih so trije preiskovanci naredili samomore, in zločinske umore desetih obsojencev, kot tudi okrutne preiskave in obsodbe drugih obsojencev na visoke zaporne kazni, označil kot »tragične ekscese«. (str. 89) Pri tem mu Ljubo Bavcon kot profesor kazenskega prava ni ugovarjal. Bavcon je relativiziral odgovornost partijskih nalogodajalcev in izvrševalcev njihovih odločitev tudi tako, da ni ka-

zenskopravno kvalificiral njihovih kaznivih odločitev in dejanj. Kaže, da bi potreboval še posebno partijsko pooblastilo, da bi lahko, po tragičnih in brezpravnih obsodbah, opredelil »likvidacije« obsojencev v neznanem času in kraju, kot tudi brez navzočnosti javnega tožilca, kot zločine, »likvidatorje« pa kot zločince. O zločinskem umoru Mirka Koširja, enega od obsojencev, je celo zapisal, tako kot bi umrl v prometni nezgodi ali pri plezanju v gorah, da »je izgubil življenje na Golem otoku«. (str. 152) Prof. Božo Repe pa je v *Rdeči Sloveniji* stlačil prikaz dachauskih procesov, v nekaj stavkih, kar pod črto. (Božo Repe, *Rdeča Slovenija*, Založba Sophia, Ljubljana, 2003, str. 30–31)

Šele akademik Matija Horvat, eden od dolgoletnih sobesednikov Vlasta Kopača, je v preteklem letu, ob 65. obletnici prvih dachauskih procesov, takole opredelil te procese in njihove izvajalce: »Pravilno bi te procese morali imenovati: organizirani sodni umori. Nedvomno bi jih morali opredeliti za zločine in njihove izvajalce kot zločince ali pa kot sodelavce pri zločinih.« (Matija Horvat: »Vlasto Kopač, Nič nisem zagrešil in tudi milosti ne bom prosim«, Delo, 1. september 2013) O življenju in smrti taboriščnikov iz Dachaua so odločali partijski in udbovski režiserji ter izvrševalci njihovih odločitev prek paradržavnih javnih tožilcev in sodišč ter udbovskih likvidatorjev.

(nadaljevanje prihodnji teden)